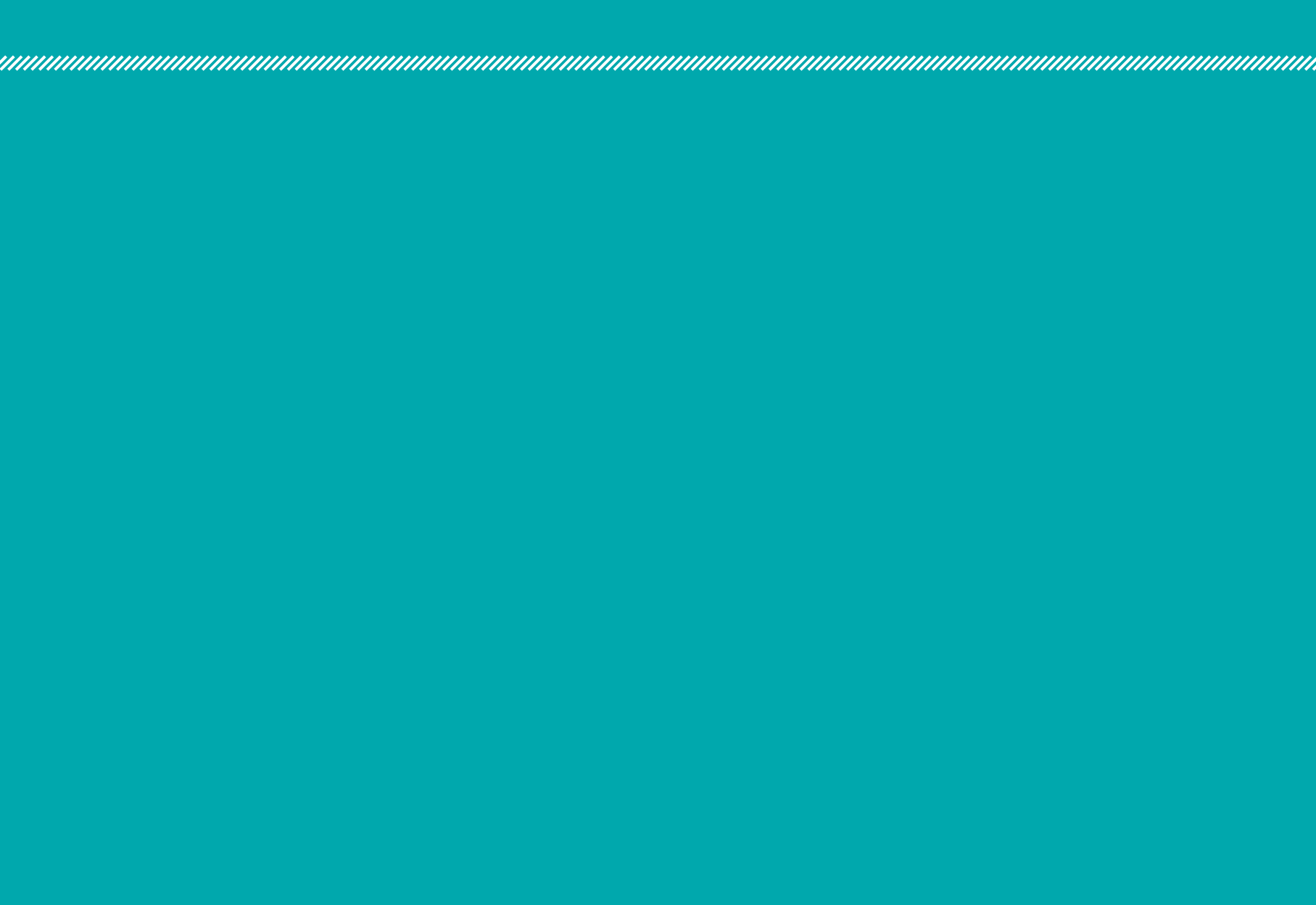

מצבה הכלכלי של האוכלוסייה המבוגרת בישראל

ערן יוגב וניסן אברהם

נקודות מרכזיות

אף-על-פי שייצוגם של מבוגרים בשיח הציבורי מקושר לרוב לעוני ולרמת חיים נמוכה, ההכנסה נטו של משקי-בית מבוגרים גבוהה, בממוצע, מההכנסה של משקי-בית צעירים.

קיימת שונות גדולה ברמת החיים הכלכלית בין קבוצות שונות באוכלוסייה המבוגרת הנבדלות בגיל ובמגזר.

השונות ברמת החיים הכלכלית בין קבוצות-גיל שונות נובעת בעיקר מההכנסה מעבודה, בעוד השונות ברמת החיים הכלכלית בין מגזרים שונים נובעת בעיקר מהכנסות שאינן מעבודה, לרבות הכנסות מהון ומפנסיה.

רמת החיים הכלכלית של מבוגרים יוצאי ברית-המועצות-לשעבר יורדת בצורה דרמטית לאחר פרישתם משוק התעסוקה.

ההבדל ברמת החיים הכלכלית בין משקי-בית מבוגרים לצעירים מתבטא גם בבעלות על דירה. למעט עולי ברית-המועצות-לשעבר, שיעור הבעלות על דירה גבוה יותר בקרב משקי-בית מבוגרים.

משקי-בית מבוגרים מוציאים יותר על שירותי דיור בהשוואה למשקי-בית צעירים. תופעה זו מוסברת באמצעות צפיפות הדיור - משקי-בית מבוגרים צורכים יותר חדרים לנפש מאשר צעירים.

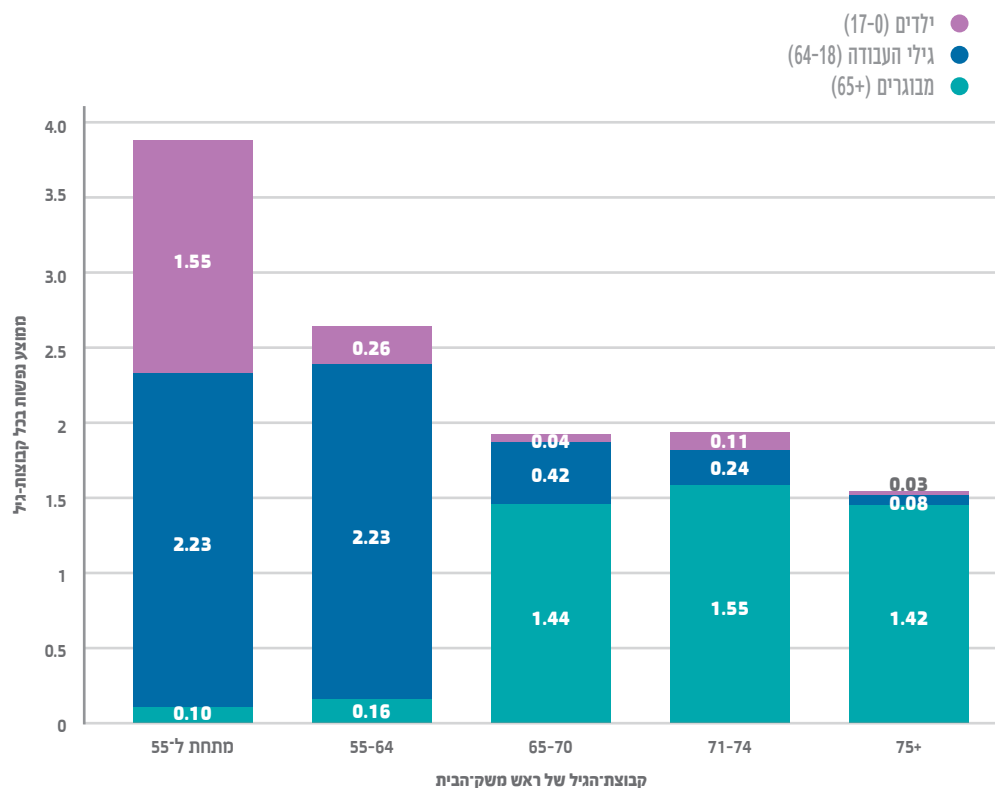
משקי-בית בגילי +75 מקבלים העברות ושירותים בשווי גבוה יותר מתשלומי המיסים שלהם, ומשקי-בית בגילי 65-74 מקבלים העברות נטו (שווי שירותים והעברות בניכוי תשלום מיסים) שליליות.

מדיניות שמטרתה לצמצם פערים חברתיים, תוך הגדלת תקציבים לכלל האוכלוסייה המבוגרת ללא הבחנה, עשויה להוביל במקרים מסוימים לתוצאה הפוכה - להגדיל את אי-השוויון בהכנסות.

המבנה הדמוגרפי של משקי־הבית המבוגרים בישראל

//1

התפלגות הגילים במשקי־הבית לפי קבוצת־הגיל של ראש משק־הבית, 2018

רוב הנפשות במשקי־בית מבוגרים הן בגילי 65 ומעלה

- ככל שגילו של ראש משק־הבית גבוה יותר, שיעור המבוגרים (65+) מתוך כלל הנפשות במשק־הבית גדול יותר.
- תוצאה זו מחזקת את הטענה כי גילו של ראש משק־הבית מייצג בצורה טובה את ההרכב הדמוגרפי של משק־הבית. לכן, בדומה לנהוג בספרות המקצועית, הגדרנו משק־בית "מבוגר" לפי גילו של ראש משק־הבית.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משק־הבית של הלמ"ס.

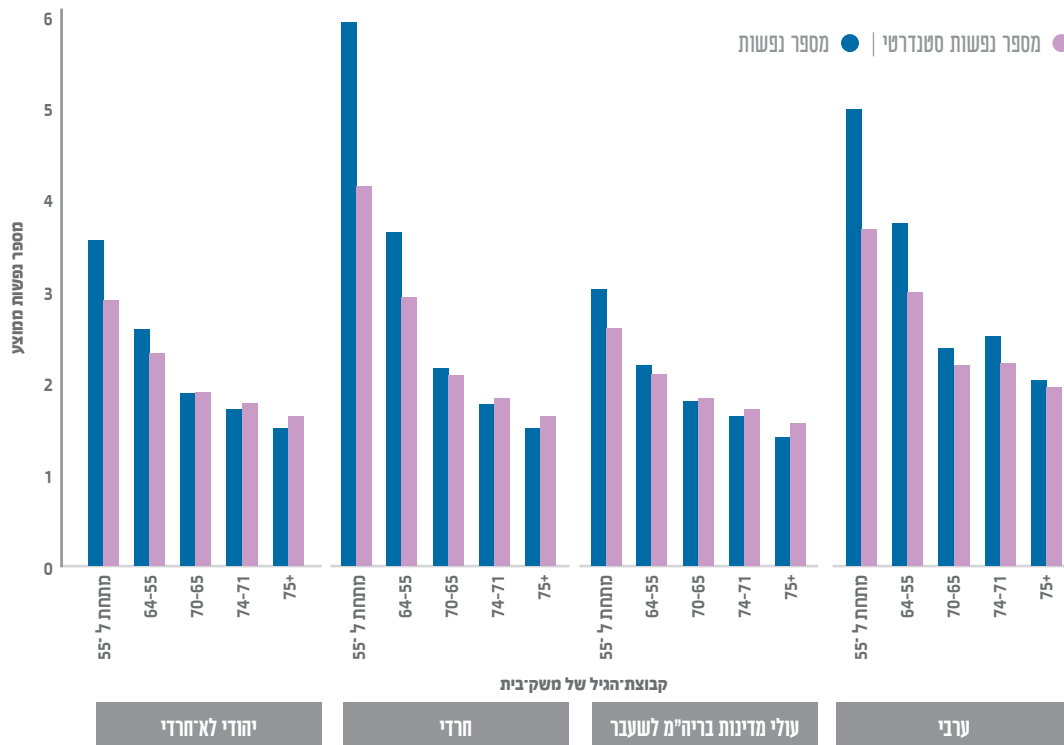
//2

משקי־בית צעירים מתאפיינים במספר נפשות גדול יותר בהשוואה למשקי־הבית המבוגרים, בכל קבוצות האוכלוסייה

- מספר הנפשות במשק־הבית נוטה להיות קטן יותר ככל שגילו של ראש משק־הבית עולה.
- מספר הנפשות במשקי־הבית של חרדים וערבים נוטה להיות גבוה מזה שבמשקי־הבית של יהודים לא־חרדים או של עולי ברית־המועצות לשעבר.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משק־הבית של הלמ"ס.

מספר נפשות סטנדרטיות*
לפי קבוצת־הגיל של ראש משק־הבית וקבוצות אוכלוסייה, 2018

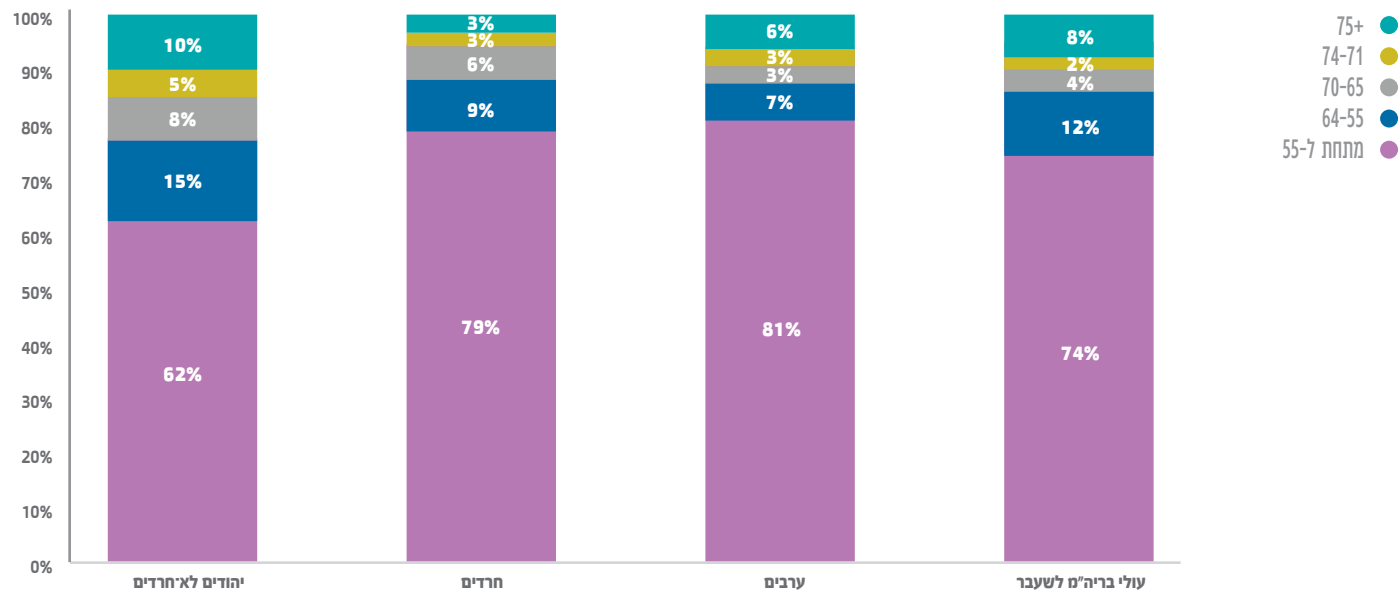

* נפש סטנדרטית: גודל משק הבית משפיע על רמת החיים שאפשר לקיים מהכנסה נתונה. מכיוון שמשק בית נהנה מיתרון לגודל, משמע ההשפעה השולית יורדת כתוצאה מהתוספת של נפש נוספת למשק הבית. חישוב לפי נפש סטנדרטית נותן משקל שולי פחות לכל נפש המתווספת למשק הבית. החישובים של הכנסה וצריכה של משקי בית המופיעים בהמשך מסמך זה בוצעו לפי הכנסה וצריכה לנפש סטנדרטית, בהתאם להגדרת נפש סטנדרטית של הלמ"ס.

ערבים וחרדים מתאפיינים בשיעור גבוה של משקי־בית צעירים

//3

התפלגות הגילים במשקי־הבית (לפי ראש משק־הבית) בחלוקה לקבוצות אוכלוסייה, 2018

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משק־ הבית של הלמ"ס.

הכנסות והוצאות של משקי־בית מבוגרים

//4

ההכנסה של משקי בית מבוגרים גבוהה, בממוצע, מההכנסה של משקי בית צעירים

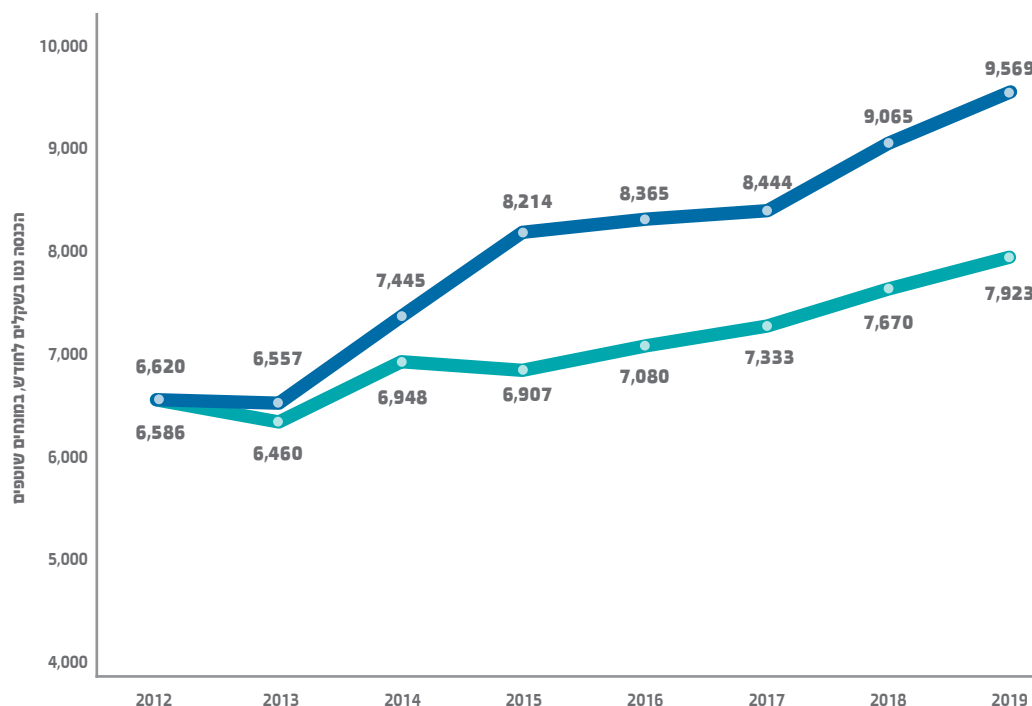
אף על פי שבשיח הציבורי מקובל לתייג את האוכלוסייה המבוגרת כענייה, נראה כי ההכנסה של משקי בית מבוגר (שבו גילו של ראש משקי הבית הוא 65+) גבוהה, בממוצע, מזו של משקי בית צעיר.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס.

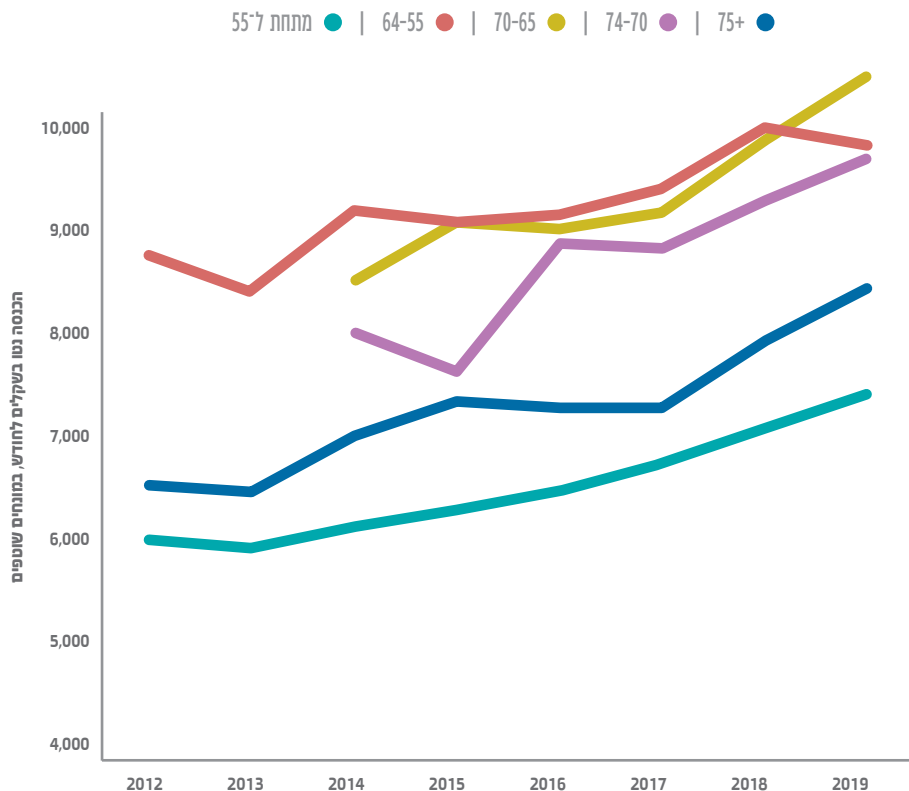
* ב-2019 היה שינוי מתודולוגי בסקר הוצאות משקי הבית.

הכנסה נטו לנפש סטנדרטית, כולל הכנסה זקופה מדיוור,
לפי קבוצות הגיל של ראש משקי הבית, 2012-2019

מתחת ל-65 | 65+

הכנסה נטו לנפש סטנדרטית, כולל הכנסה זקופה מדיור, לפי קבוצות־הגיל של ראש משק־הבית, 2019-2012

//5

קיימת שונות בין הגילים מבחינת ההכנסות, אך בממוצע משקי־ בית מבוגרים בגילי 55 ומעלה הם בעלי הכנסה נטו גבוהה יותר לעומת משקי־בית צעירים

- גם בתוך האוכלוסייה המבוגרת קיים שוני בהכנסה בין קבוצות־גיל שונות. בפרט, משקי־בית בגילי 74-65 מתאפיינים, החל בשנת 2015, בהכנסה הממוצעת הגבוהה ביותר.
- משקי־בית צעירים (מתחת לגיל 55) מתאפיינים בהכנסה נטו ממוצעת נמוכה יותר לנפש סטנדרטית בהשוואה לקבוצות אוכלוסייה מבוגרות ממנה.

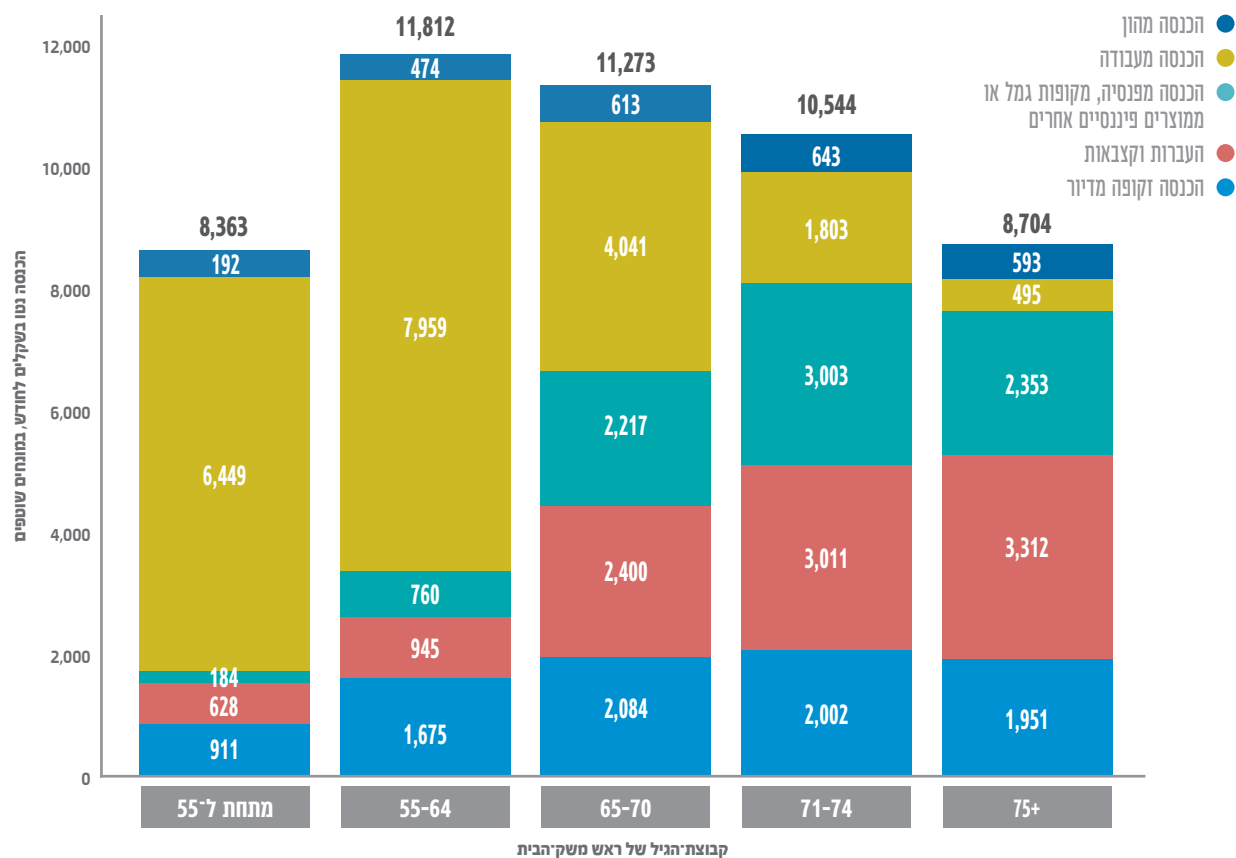
מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משק־הבית של הלמ"ס.
* 2019- היה שינוי מתודולוגי בסקר הוצאות משק־הבית.

//6

ההכנסה מעבודה יורדת כאשר גילו של ראש משק הבית גבוה מ־65, ובמיוחד כאשר הוא גבוה מ־75. לעומת זאת, ההכנסה מיתר המקורות עולה ככל שגילו של ראש משק הבית גבוה יותר

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס.

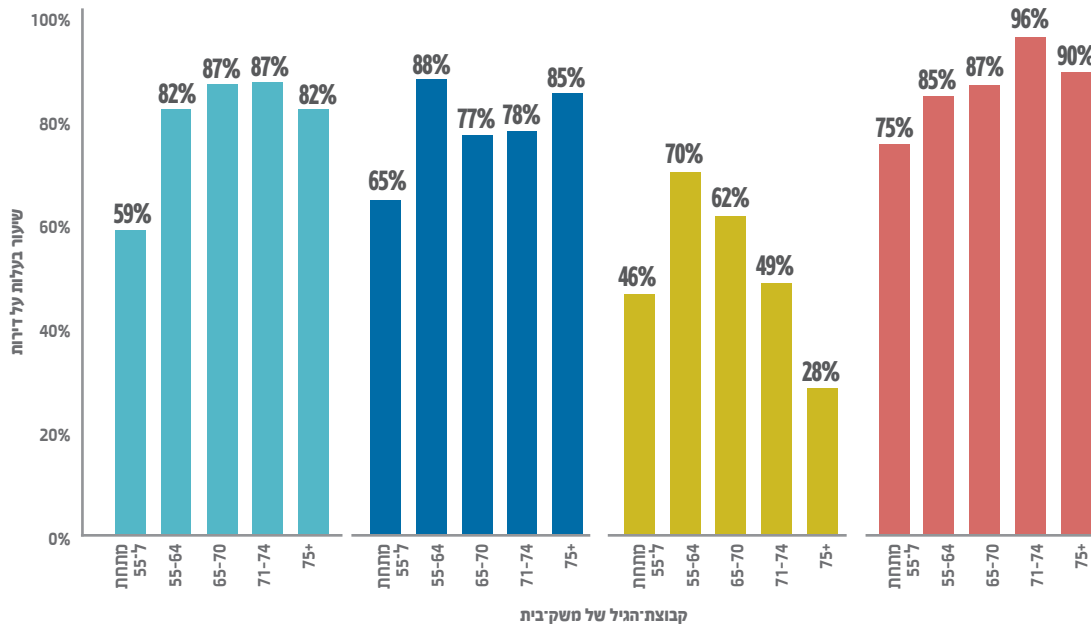
פילוח סוגי הכנסות לנפש סטנדרטית לפי קבוצות הגיל של ראש משק הבית, 2018

שיעור הבעלות על דירה גבוה יותר בקרב משקי בית מבוגרים, למעט בקרב עולי ברית המועצות לשעבר

//7

שיעור בעלות על לפחות דירה אחת לפי קבוצת הגיל של ראש משקי הבית וקבוצת האוכלוסייה, 2018

- מבחינה כלכלית, דירה בבעלות מהווה השקעה ומקור לצריכה של שירותי דיור.
- בקרב עולי ברית המועצות לשעבר שיעור הבעלות על דירה במשקי בית מבוגרים נמוך בהרבה בהשוואה ליתר קבוצות האוכלוסייה. בקרב משקי הבית המבוגרים של עולי ברית המועצות לשעבר שיעור הבעלות על דירה הולך ופוחת ככל שגילו של ראש משק הבית עולה, להבדיל מהמגמה ביתר קבוצות האוכלוסייה.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס.

//8

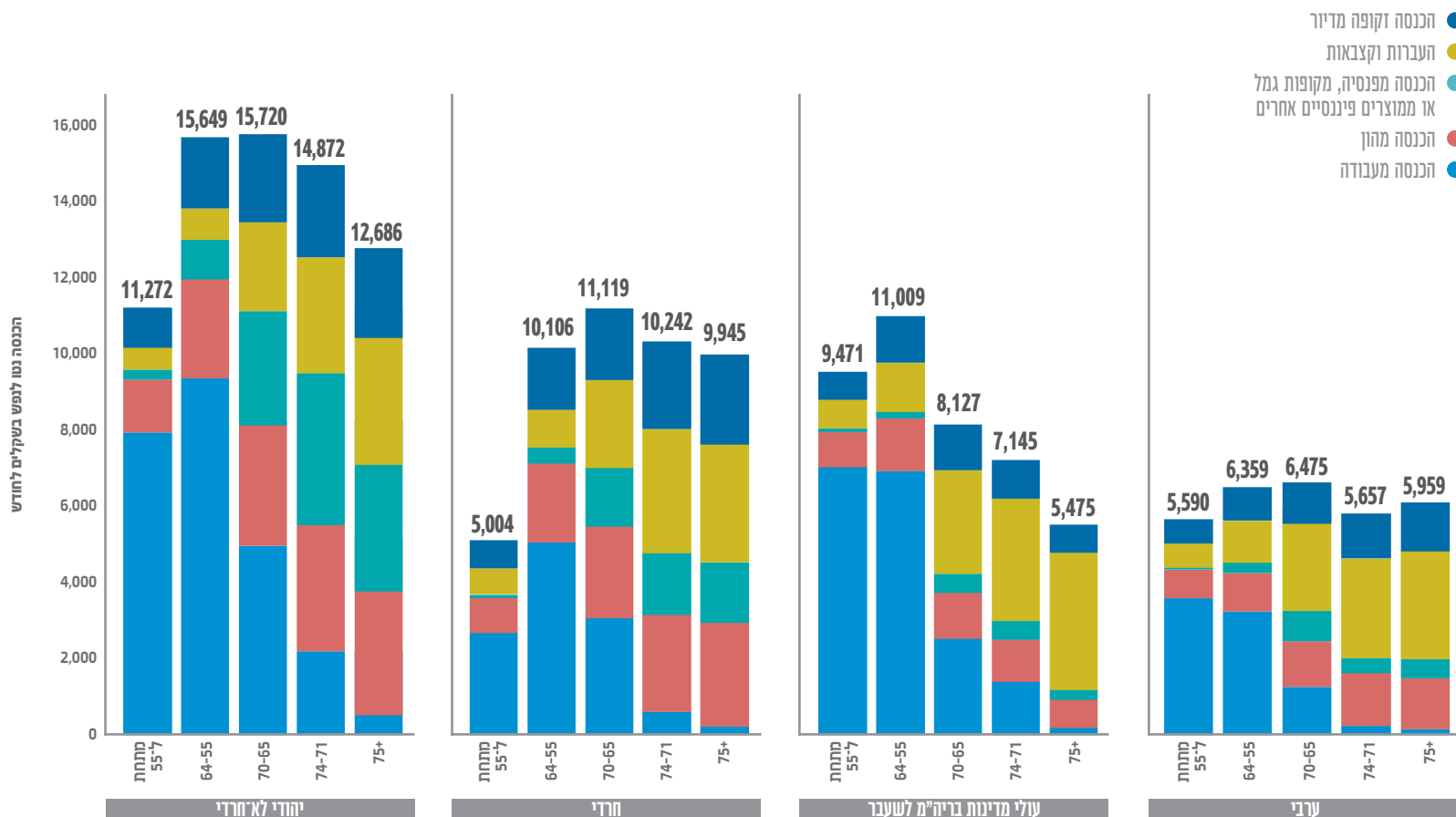
מבוגרים יוצאי ברית המועצות לשעבר מתאפיינים בירידה חדה במיוחד בהכנסה לאחר פרישה משוק העבודה

- על-פירוב, יוצאי ברית המועצות לשעבר הגיעו לארץ חסרי רכוש ובלי יכולת להשתלב בשוק התעסוקה באופן המממש את ההון האנושי שהם הביאו עימם. בהתאמה, החיסכון שהם צברו לקראת הפרישה משוק העבודה היה מצומצם יחסית.
- רמת ההכנסה של עולי ברית המועצות לשעבר יורדת באופן משמעותי לאחר הפרישה משוק התעסוקה, שכן תזרים ההכנסות שלהם אינו כולל כמעט הכנסות מהון או מפנסיה.
- בכל הקשור לאוכלוסייה הערבית ייתכן שאוריינות פיננסית נמוכה, כמו גם שיעורי חיסכון נמוכים, מובילים לכך שרמת ההכנסה של מבוגרים לאחר פרישה נמוכה במיוחד.*

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס.

* להרחבה ראו נורית פלטר איתן "Value for Money - מדד האוריינות הפיננסית בציבור הישראלי: זרקור על החברה הערבית" (בנק ישראל 2023) <https://did.li/BVkgT>

פילוח סוגי הכנסות לנפש סטנדרטית לפי קבוצת־הגיל של ראש משק־הבית וקבוצת אוכלוסייה, 2018

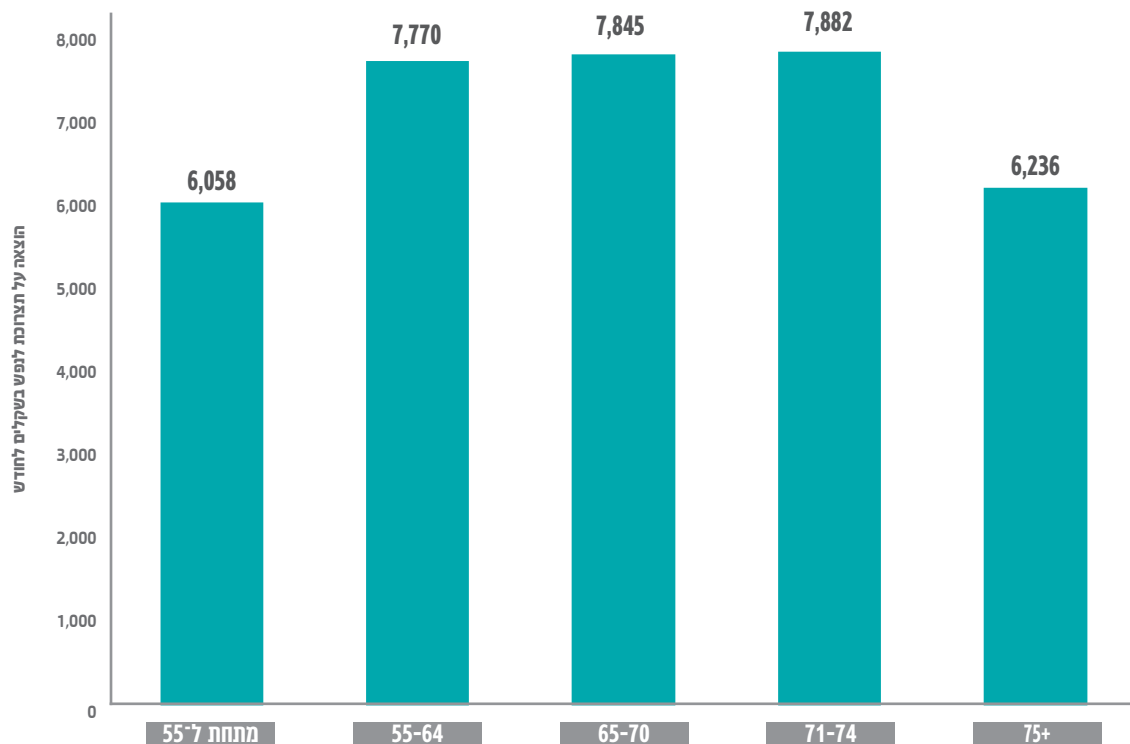
//9

משקי־בית מבוגרים צורכים יותר (לנפש סטנדרטית) בהשוואה למשקי־בית צעירים

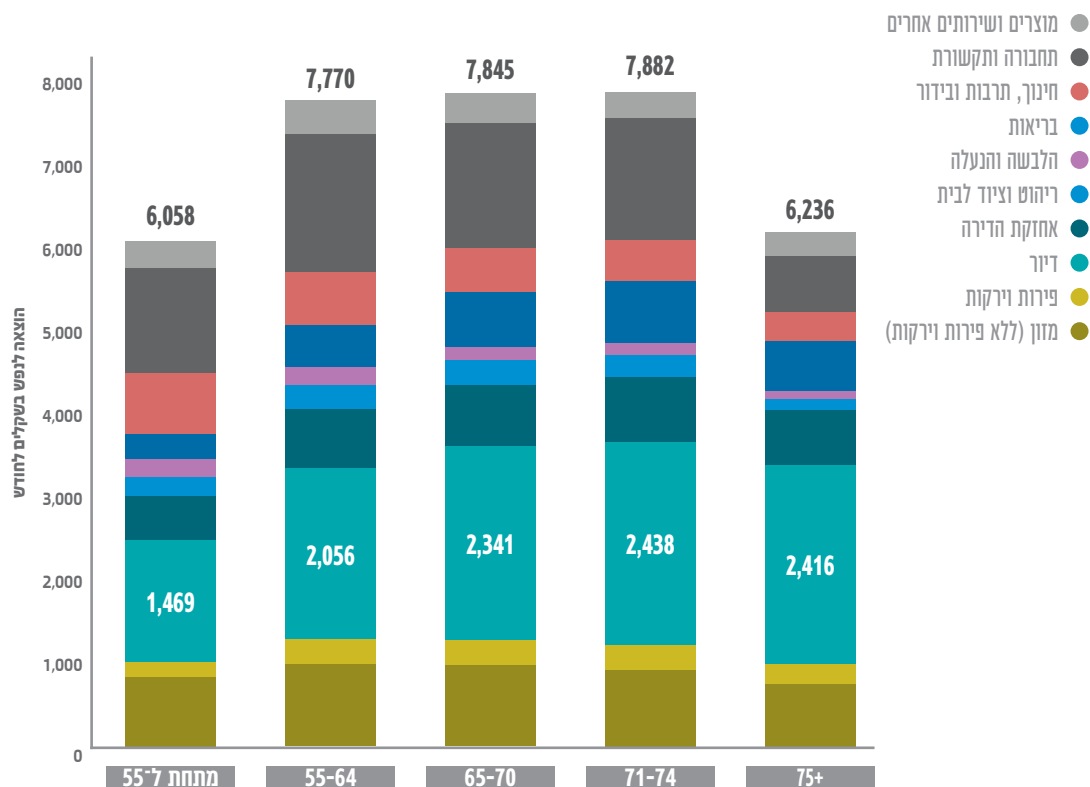
- גם כאשר אין כוללים את ההוצאה הפרטית על בריאות, משקי־בית בגילי 74-55 צורכים יותר (לנפש סטנדרטית) בהשוואה למשקי־בית צעירים והצריכה של משקי־בית בגילי 75+ דומה לצריכה של משקי־בית צעירים.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משקי־הבית של הלמ"ס.

הוצאה על תצרוכת לנפש סטנדרטית לפי קבוצות־הגיל של ראש משקי־הבית, 2018

פילוח סוגי ההוצאות לנפש סטנדרטית לפי קבוצות הגיל של ראש משקי הבית, 2018

//10

משקי הבית המבוגרים צורכים יותר שירותי דיוור לנפש סטנדרטית

- בעוד מרבית ההוצאות מתפלגות באופן דומה במשקי בית מבוגרים ובמשקי בית צעירים, ניתן לראות כי ההוצאות על דיוור עולות בקרב משקי הבית המבוגרים.
- תופעה זו מוסברת באמצעות צפיפות הדיוור - בעוד במשקי בית צעירים קיימים בממוצע פחות מ-2 חדרים לנפש, במשקי בית מבוגרים קיימים יותר מ-2.3 חדרים לנפש.

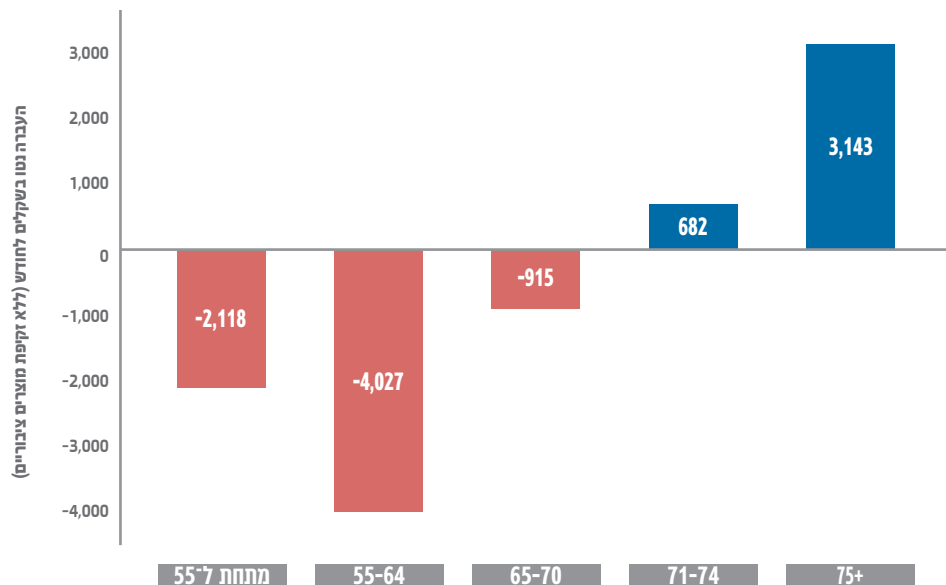
מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס.

תשלומי המיסים ושווי השירותים וההעברות בקרב משקי הבית המבוגרים

//11

משקי־בית מבוגרים בגילי 71 ומעלה מקבלים העברות ושירותים בשווי גבוה יותר מתשלומי המיסים שלהם, ואילו משקי־בית צעירים יותר מקבלים העברות נטו שליליות

העברה נטו (שווי שירותים והעברות בניכוי מיסים) לנפש סטנדרטית, 2018

קבוצת הגיל של ראש משקי־הבית

- על בסיס מסד הנתונים שיצרו קרלינסקי, שדה, יוגב ושראל (2024), אנו יכולים לחשב את ההעברה נטו (שווי שירותים והעברות בניכוי תשלומי המיסים) למשקי־בית ברמת דיוק גבוהה בהרבה מבעבר.
- בהתאמה, ניתן למדוד בצורה מדויקת יותר את התפלגות ההעברות נטו עבור משקי־הבית של האוכלוסייה המבוגרת.
- הנתונים בתרשים זה אינם כוללים זקיפה של מוצרים ציבוריים (בעיקר הוצאות על ביטחון ובטחון פנים והשקעה בתשתיות).

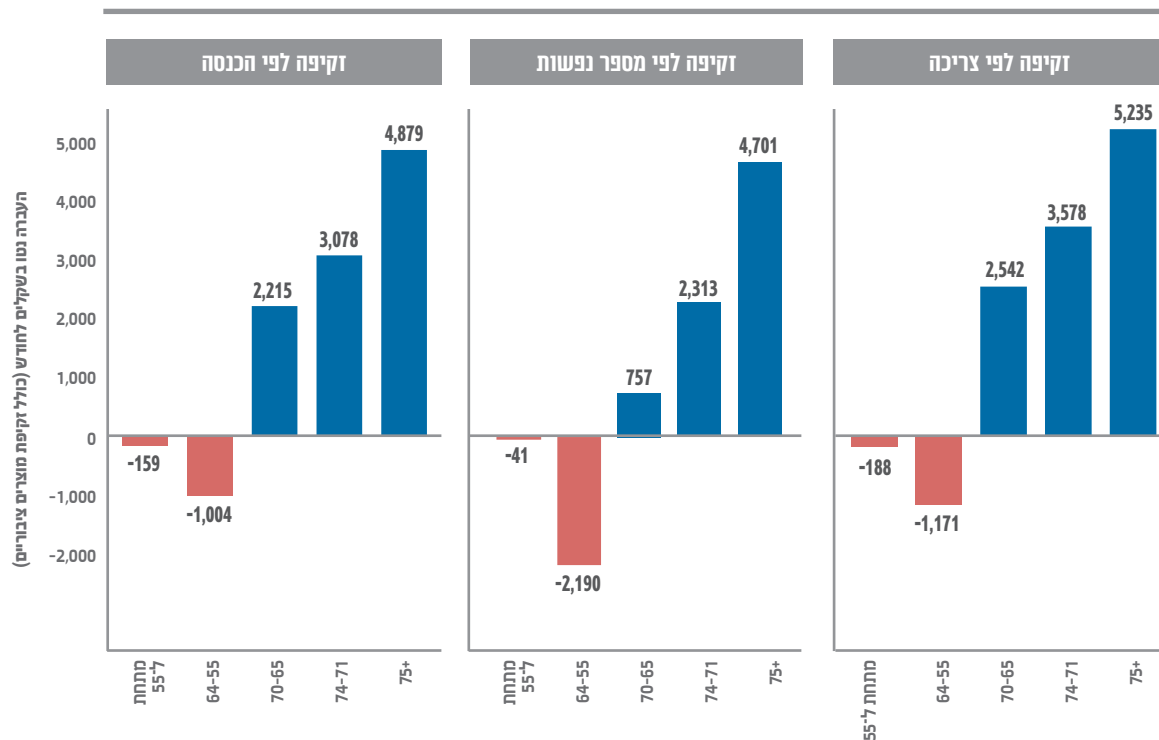
מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משקי־הבית של הלמ"ס.

* [על המיסים ועל הנפלאות: התפלגות הכנסות והוצאות המדינה בקרב משקי־הבית בישראל](#) (קרלינסקי, שדה, יוגב ושראל, 2024).

//12

כאשר כוללים זקיפה של מוצרים ציבוריים, כלל משקי הבית המבוגרים מתאפיינים בהעברה נטו חיובית

העברה נטו לנפש סטנדרטית כולל זקיפה של מוצרים ציבוריים לפי שיטות שונות וקבוצות הגיל של ראש משקי הבית, 2018

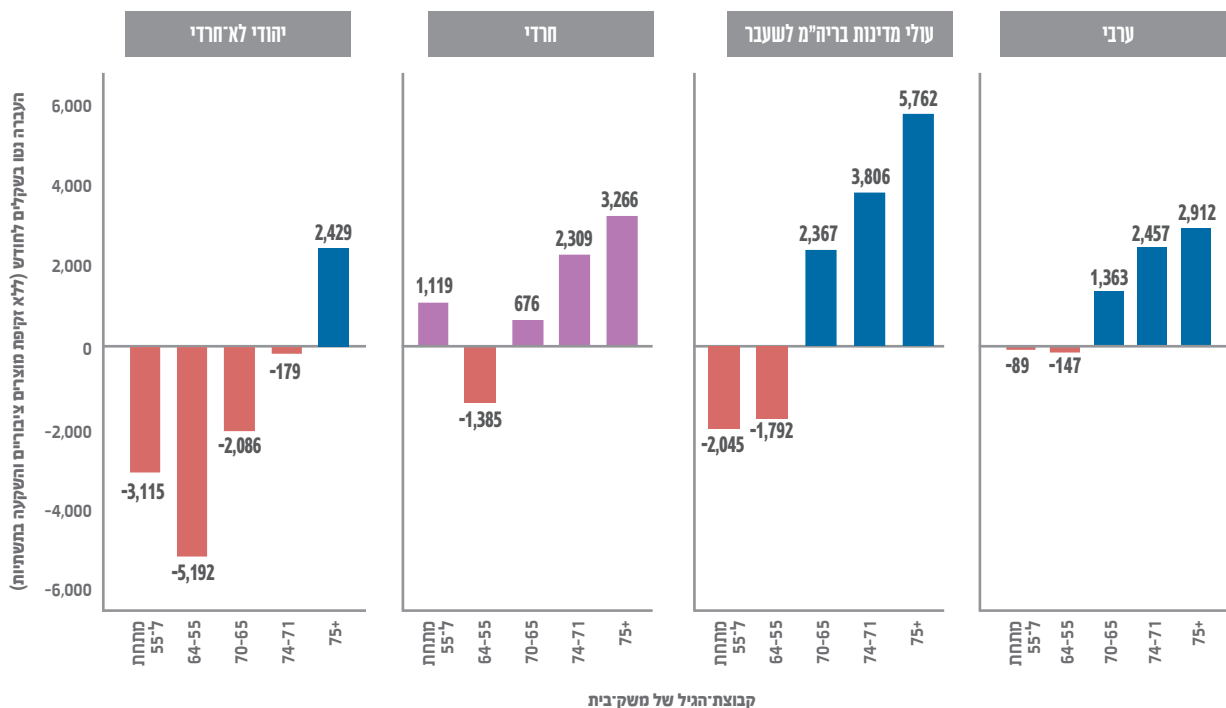
- את המוצרים הציבוריים זקפנו לפי שלוש שיטות - זקיפה לפי הצריכה הכספית של משקי הבית, זקיפה לפי ההכנסה של משקי הבית וזקיפה לפי מספר הנפשות במשקי הבית - שכן לא ברור מהי הדרך הנכונה ביותר לזקוף את המוצרים הציבוריים למשקי הבית
- משקי הבית המבוגרים מתאפיינים בהעברה נטו חיובית (מקבלים שירותים ותשלומי העברה בשווי העולה על המיסים שהם משלמים), והיקף ההעברה נטו גדל ככל שגילו של ראש משקי הבית גבוה יותר.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס.

//13

ההעברות נטו לקשישים יוצאי ברית המועצות לשעבר הן הגבוהות ביותר

העברה נטו (שווי שירותים והעברות בניכוי מיסים) לנפש סטנדרטית, לפי קבוצות אוכלוסייה וקבוצות הגיל של ראש משק הבית, 2018 (ללא זקיפה של מוצרים ציבוריים והשקעה בתשתיות)

- משקי בית בגילי 75 ומעלה מקבלים בממוצע העברות נטו חיוביות בכל המגזרים, ובמיוחד בקרב עולי ברית המועצות לשעבר.
- לעומת זאת, משקי בית שבהם גילו של ראש משק הבית נמוך מ-65 מתאפיינים בהעברות נטו שליליות (למעט משקי בית חרדיים שבהם גילו של ראש משק הבית נמוך מ-55, המתאפיינים בהעברה נטו חיובית).

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס.

//14

כאשר כוללים את כלל המיסים, השירותים וההעברות, ההכנסה נטו הממוצעת באוכלוסייה המבוגרת גבוהה יותר מאשר באוכלוסיות הצעירות

הכנסה ממוצעת לנפש סטנדרטית במשק הבית, לפי סוגי אומדנים וקבוצות הגיל של ראש משק הבית, 2018

- אומדנים קודמים כללו רק חלק מהמיסים ורק חלק מההעברות ומהשירותים. לכן ההכנסה נטו שחושבה על-פיהם היא לא ההכנסה נטו בפועל.
- כאשר מחשבים את ההכנסה נטו בפועל תוך התייחסות לכלל המיסים, ההעברות והשירותים, נראה כי ההכנסה הממוצעת לנפש סטנדרטית עולה עם הגיל.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס.